

Değer Eğitiminde Karikatür Kullanımı: Toplumsal Birlik Beraberlik ve Dayanışma Değer Örneği

İsmail Yüksel*

Abdullah Adıgüzel**

Özet

Son yıllarda birey algılarının belirlenmesinde karikatürler farklı bir yaklaşım olarak yaygın biçimde kullanılmaktadır. Bu araştırmanın temel amacı da ortaöğretim öğrencilerinin, toplumsal birlik, beraberlik ve dayanışma değerlerine ilişkin algılarının karikatür yoluyla saptanmasıdır. Nitel araştırma deseninde bir durum çalışması olarak yürütülen çalışmanın katılımcılarını iki farklı ildeki iki ortaöğretim kurumundan 100 gönüllü öğrenci oluşturmuştur. Araştırmanın verileri bir karikatür ve karikatüre ilişkin dört soruluk bir çalışma yaprağıyla toplanmıştır. Verilerin analizinde içerik analizi tekniğinden yararlanılmış ve bu doğrultuda her soruya ilişkin temalar belirlenmiştir. Bulguların yorumlanmasında frekanslar kullanılmıştır. Araştırma bulguları, katılımcıların büyük çoğunluğunun karikatürdeki mesajı doğru algıladığını; karikatürle ilgili olarak acıma, üzüntü, birlik-kardeşlik-dayanışma, sevgi-saygı, umut, barış, ayrılık ve özlem gibi duygular hissettiklerini; karikatürde anlatılmak istenen toplumsal değerlerin birlik-beraberlik, kardeşlik, dostluk ve sosyal ilişkiler olduğunu ve son olarak karikatürü en fazla “birlikten kuvvet doğar”, “bir elin nesi var iki elin sesi var” ve “komşu komşunun külüne muhtaçtır” atasözleriyle yorumladıklarını ortaya koymuştur. Sonuç olarak, ortaöğretim öğrencilerinin kendilerine gösterilen karikatüre ilişkin doğru algılarda bulduklarını, yorumlamalarını doğru sözcükler ve atasözleriyle destekleyebildiklerini ortaya çıkarmış, karikatürlerin uygun ve doğru kullanıldığında nicel veri toplama araçlarına güçlü bir alternatif olarak kullanılabileceğini göstermiştir.

Anahtar Sözcükler: Değerler, Değer Eğitimi, Karikatürler, İçerik Analizi,

Use Of Cartoons In Values Education: Sample Of Social Unity And Solidarity Values

Özet

Cartoons have widely been being used as an alternate approach for determining individuals' perceptions recently. Within this respect, study aims at determining secondary school students' perception about the social unity and solidarity values via cartoons. The participants of the study conducted as a qualitative research design and as a case study are 100 students from two different schools in two cities. The data of the study were collected through a data sheet consisted of a cartoon and four questions related to the cartoon. For analysing the data content analysis technique was administered and in this framework, the themes for each questions were defined. Frequencies for themes and sub-themes were used for interpretations. The findings revealed that the great majority of the partici-

* Yard.Doç.Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, iyuksel@ogu.edu.tr

** Yard, Doç.Dr. Harran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, aadgznel@gmail.com

pants got the message of the cartoon correctly, felt sympathy, sorrow, unity and solidarity, love and respect, hope, peace, separation, and longing about the cartoon. The findings also manifested that the participants remarked the main values in the cartoon as social unity and solidarity, fellowship, friendship and social relations. Finally, the results indicated that they interpreted the message of the cartoon mostly with the proverbs such as “united we stand united we are stronger”, “many hands make light work”, and “no one is rich enough to do without his neighbour”. As a result, the study revealed that the students understood the message of the cartoons correctly, supported their perceptions with the right words and proverbs, and also revealed that use of cartoons are strong alternative approach if used properly.

Anahtar Sözcükler: Values, Values Education, Cartoons, Content Analysis,

Giriş

Günümüzde eğitimin en önemli amaçlarından biri toplumun değer yargılarını bir sonraki kuşaklara aktarmaktır. Ancak değerler eğitimi, günümüze kadar genel eğitim içinde gereken yeri ve önemi alamamıştır (Akbaba ve Altun 2003; Doğanay, 2007). Son yıllardaki yaygın kanı ise, değerlerin öğretilmekten çok anlaşılması üzerinedir ve doğru olan şey de hem anlaşılması hem de öğretilmesidir (Quisumbing ve Leo, 2005). Değerler, toplumsal bağlamda toplumsal değerler, bireysel bağlamda bireysel değerler, küçük grup bağlamında ise aile değerleri olarak tasnif edilebilir (Winter, Newton & Kirkpatrick, 1998). Bu bağlamda, değerler davranışları yönlendiren, birey ve toplum açısından varlık ve devamlılık ölçütü olarak kabul edilmektedir. Değerler üzerine yapılan araştırmaların başlıca amacı, insanlarda var olan değer eğilimlerini belirlemek, bu eğilimlerin onların tutum, davranış, toplumsal deneyim ve rolleriyle ilgili etkileşimlerini ortaya çıkarmaktır (Mehmedoğlu ve Mehmedoğlu 2006). Çünkü değer bireyin bilincinde yer alan ve davranışlarını yönlendiren güdüler olup soyut nitelik taşımaktadır. Böylece değer odaklı çalışmalar, her geçen gün eğitimcilerin çalışma konularının odağı haline gelmiştir. (Özsoy, 2007). Değerler, insanlarda var olan tutum ve davranışları etkilemekle birlikte, insan davranışlarının belirlenmesi ve yönlendirilmesi konusunda önemli bir fonksiyona sahip oldukları bilinmektedir (Ayrall, 1992; Kulaksızoğlu & Dilmaç, 2000). Ayrıca değerler hayata saygı ve değerlilik katmaktadır (Dilmaç, 2007).

Değer kavramı tanımlanırken, değer bağlantısı en çok vurgulanan kavramlar; toplumsal birlik, beraberlik, yardımlaşma ve dayanışmadır. Güngör (2000) değeri, bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inanç olarak tanımlarken; Çağlar (2005) değerlerin, bireylerin düşünce, tutum ve eylemlerinde ortaya çıkan kültürel öğeler olarak tanımlamaktadır. Erdem (2003) ise farklı bir bakış açısıyla, belirli bir durumu diğerine tercih etme eğilimi olarak tanımlamaktadır. Toplumsal ve bireysel açıdan çok önem verilen değer kavramına geçmişten günümüze okullarda verilen eğitimde, büyük önem verilmekte ve bu eğitimin verilmesinde eğitim kurumlarına ve öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı, değer eğitimine ilişkin bilgilenmenin ötesinde yorum, muhakeme, ilişkilendirme gibi etkinliklerle değerlerin bilgi düzeyinden bilinç düzeyine, tutum ve davranış boyutuna geçmesini sağlayacak yaklaşımlar önermektedir (MEB, 2005). Bu yaklaşımlardan biri görsel okuma, yazılı metinlerin dışında kalan resim, sembol, şekil, grafik destekli öğrenme etkinlikleridir (MEB, 2005). Aynı şekilde okullarda değerlerin öğretiminde bir materyal olarak karikatür de kullanmak bu yaklaşım içinde yer almaktadır. Çünkü değerler eğitimi bireylere kazandırmakta karikatür kullanımının büyük önemi vardır. Karikatür, bugünkü durumuyla çizgi ile mizah yapma sanatıdır (Selçuk, 1998). Karikatür, toplumsal, ekonomik ve kültürel bir yansıtma aracı olarak karmaşık sosyal ve doğa sorunlarının öğrencilerin anlayabileceği biçimde sunulmasını sağlayarak o sorunların analizini ve yorumlanmasını kolaylaştırır (Örs, 2007; Klee-man, 2006). Bu bağlamda, karikatür öğrencide

eleştirel düşünmeyi, mizahi yönden bakabilmeyi, değer yargılarının gelişmesini sağlar. Böylece, karikatürün, değer eğitimi sürecinde gerek öğretim gerekse değerlendirme amacıyla kullanılabilir özellikler içerdiği söylenebilir.

Karikatürler yoluyla öğrencilerin kendi değer sistemlerini açığa çıkarmaları, ön bilgilerini, uygulamaları, görsel sembollerini kullanmaları, düşüncelerinde özgün, yaratıcı ve eleştirel olmaları sağlanır (Kleeman, 2006). Bir toplumdaki normları, yasaları, kültürel değerleri ve inançları konu edinerek toplumu sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan yansıtan karikatürler, bu özelliği ile kayda değer öğretim araçlarından birisidir (Örs, 2007). Bu nedenle karikatürler öğrencilerin düşüncelerinin değiştirilmesine ve geliştirilmesine yol açan bir uyarıcı olarak işlev görür ve öğrencilerin kendi düşüncelerini sorgulamalarına, ilgilerinin ve motivasyonlarının artmasına yardımcı olur (Keogh & Naylor, 1996; Long & Marson, 2003). Öğretmen tarafından verilen bir karikatürden hareketle öğrencilerden bir probleme ilişkin düşünceleri ve çözüm üretmeleri istenebilir (Deveci, 2002). Karikatür temelli öğrenme etkinliklerinin öğrenci başarısı ve tutumu üzerinde olumlu etkisi olabileceği düşünülmektedir (Durualp, 2006). Ancak öğrenme etkinliklerinde öğrenciye sunulan karikatürlerin pedagojik özellikleri göz önünde bulundurulmalı, öğrenci seviyesinde, öğrencinin ilgi ve merakını canlı tutacak bir şekilde öğrenme yaşantılarına sahip olmalıdır. Öğrencilerin toplumsal değerleri kazanabilmeleri ve etkili bir şekilde anlamlandırabilmeleri için karikatürler önemli bir araç olarak işe koşulabilir (Morgil, Erdem & Yılmaz, 2003). Karikatürler tüm eğitim kademelerinde olduğu gibi ortaöğretim kurumlarında da öğrencilere; bilgi, beceri ve toplumsal değer yargılarının kazandırılmasında etkili bir öğretim materyali olarak kullanılabilir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, ortaöğretim öğrencilerine, toplumsal birlik, beraberlik ve dayanışma değerlerinin kazandırılmasında karikatürlerin

kullanımı ve etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda araştırmada şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Öğrenciler, karikatürde gördüklerini yazılı olarak ifade edebilmekte midir?
2. Öğrenciler, karikatürde verilen toplumsal değer mesajını doğru tanımlayabilmekte midir?
3. Öğrenciler, karikatürde verilen toplumsal birlik, beraberlik ve dayanışma mesajına ilişkin hissettiklerini açıklayabilmekte midir?
4. Öğrenciler, karikatürde verilen mesajı uygun atasözü ile açıklayabilmekte midir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışması araştırmacının “neden?” ve “nasıl?” sorularına odaklanarak “hedeflenen durumu” derinlemesine ve ayrıntılı olarak irdeleme durumunda kullanılmaktadır (Yin, 2003). Araştırmada, durum çalışması desenlerinden birisi olan “iç içe geçmiş tek durum” deseni kullanılmıştır. İç içe geçmiş tek durum deseninde, tek bir durum içinde çoğu kez birden fazla alt tabaka veya birim olabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Yapılan araştırmada ele alınan durum, ortaöğretim öğrencilerine, toplumsal birlik, beraberlik ve dayanışma değerlerinin kazandırılmasında karikatürlerin etkisine ilişkin görüşleridir. Araştırmada, bu durum içinde yer alan alt analiz birimlerinin iç içe geçmiş yapısının, derinlemesine incelenmesinin araştırma durumunu ayrıntılı olarak açıklayacağı düşünülmektedir.

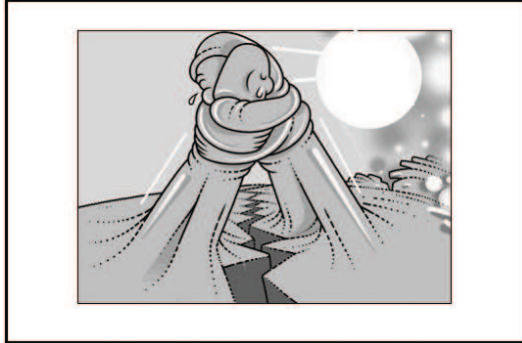
Çalışma Grubu

Araştırma, 2011–2012 eğitim-öğretim yılı bahar yarıyılında, Eskişehir ve Van illerinden iki ortaöğretim okulunda öğrenim gören gönüllü 100 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Önce seçilen okulun yönetimi ve araştırmaya katılan öğrencilerle görüşülmüştür. Görüşmede, çalışmanın amacı, konusu ve görüşme tekniği hak-

ında bilgiler verilmiştir. Çalışma iki okulda gerçekleştirildiği için bir okula (A okulu) 1–50 arası, diğer okula (B okulu) 51–100 arası numara verilmiştir. Çalışma kâğıtlarındaki her madde tek tek okunarak ortak düşünceler bir cevap altında kodlanmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırma verileri, karikatür ve karikatürle ilgili dört açık uçlu soruyu içeren çalışma yaprağı aracılığıyla toplanmıştır. Açık uçlu sorular öğrencilerin karşılaştıkları durum hakkındaki görüşlerini belirlemek amacıyla kullanılmıştır. Araştırmada, toplumsal birlik, beraberlik ve dayanışma duygusuna sahip olma değeri ve mesajını içeren yazısız bir karikatür seçilerek, öğrencilerin karikatüre ilişkin duygu ve düşüncelerini yazılı olarak açıklamalarına olanak sağlanmıştır. Açık uçlu sorular, öğrencilerin bilgi ve becerilerini kullanarak özgün yanıtlar oluşturmalarını sağladığı için tercih edilmiştir. Araştırmada, çalışma yaprağında yer alan karikatür ve ilgili sorular aşağıda verilmiştir.

Şekil 1. Karikatür: Ahmet Keskin Star Gazetesi

1. Yukarıdaki karikatürde ne gördüğünüzü yazınız.
2. Yukarıdaki karikatür hakkında ne hissettiğinizi yazınız
3. Yukarıdaki karikatür sizce hangi toplumsal değeri / değerleri temsil etmektedir?
4. Yukarıdaki karikatürü hangi atasözümüzle ifade edebilirsiniz?

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmada geçerlik ve güvenilirliğin sağlanmasında aşağıdaki işlemler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın iç geçerliğini (inandırıcılığını) artırmak için çalışma yaprağı hazırlanırken ilgili alanyazın incelemesi ve alan öğretmenlerinin görüşleri sonucunda konu ile ilgili kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Çalışma yaprağında yer verilen karikatür ve soruların ortaöğretim öğrencilerinin düzeyine uygunluğu ve toplumsal birlik beraberlik ve dayanışma değeriyle ilişkisi 4 Türk Dili ve Edebiyatı, 4 Tarih, 3 Felsefe-Psikoloji, 2 Resim, 2 bilgisayar ve öğretim teknolojileri olmak üzere toplam 15 uzmanın görüşüne sunulmuştur. Uzmanlar ve öğretmenler çalışma yaprağının öğrenci düzeyine uygun olduğu, toplumsal birlik beraberlik ve dayanışma mesajı içerdiği yönünde görüş belirtmiştir. Araştırma kapsamındaki okullardan belirlenen ders öğretmenleri veri toplama aracı olarak geliştirilen çalışma yaprağını bir ders saatinin yarısında (yaklaşık olarak 25 dakika) öğrencilere uygulamıştır. Araştırmanın verileri Aralık 2011-Ocak 2012 ayları boyunca araştırmacılar tarafından toplanmıştır. Ayrıca yapılan içerik analizinde temalar, ilgili kavramları kapsayacak kadar geniş olarak belirlenmeye çalışılmıştır. Uygulama öncesi okulların yönetiminden izin alınmış ve sadece gönüllü olan öğrenciler araştırma kapsamına alınmıştır.

Araştırmanın dış güvenilirliğini (aktarılabiliğini) artırmak için araştırma süreci ve bu süreçte yapılan işlemler ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, veri toplama süreci, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması ayrıntılı bir biçimde tanımlanmıştır. Araştırmanın dış güvenilirliğini (teyit edilebilirliğini) artırmak için araştırmacı, süreçte yapılanları ayrıntılı bir biçimde tanımlamıştır. Ayrıca elde edilen ham veriler ve kodlamalar başkaları tarafından incelenebilecek şekilde araştırmacılar tarafından saklanmaktadır.

Çalışma yaprakları ile toplanan verilerin analizinde, içerik analizi tekniğine başvurulmuştur.

Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

İçerik analizi yoluyla veriler tanımlanmış, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekler ortaya çıkarılmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2008).

Verilerin betimsel analizleri aşağıdaki işlemler doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

- Çalışma yapraklarında yer alan yanıtların soru sırasına göre ayrı ayrı dökümleri yapılmıştır.
- Toplanan verilere dayalı olarak tematik bir çerçeve oluşturulmuş, belirlenen temalara kodlar verilmiştir.
- Oluşturulan tematik çerçeve doğrultusunda, veriler okunarak, temaların frekans değerleri çıkarılmıştır. Bu temalar ana başlıklar altında gruplandırılmıştır. Belirlenen bu ana temalar altında alt temalar oluşturularak her bir öğretmen için frekans değerleri çıkarılmıştır.

Bulgular

Araştırmada elde edilen bulgular; öğrencilerin karikatürde gördükleri, öğrencilerin karikatür hakkında hissettikleri, karikatürde temsil edilen toplumsal değeri / değerleri belirtme ve karikatürü atasözlerimizle ifade edebilme biçiminde oluşturulan dört başlıkta sunulmuştur. Sözü edilen başlıklar altında Van ve Eskişehir'deki öğrencilerin görüşleri arasındaki benzerlik ve farklılıklara yer verilmiştir. Öğrencilerin yanıtları frekans biçiminde tablolaştırılarak yorumlandıktan sonra ilgili öğrenci görüşlerinden doğrudan örnek alıntılar yapılmıştır.

Öğrencilerin Karikatürde Gördükleri

Öğrencilerin karikatüre bakarken ne gördüklerine ilişkin görüşlerinden elde edilen verilerin sayısal değerleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin Karikatürde Gördüklerine İlişkin Görüşleri

Ana Tema	Alt Temalar	Van(f)	Eskişehir (f)
Öğrencilerin Karikatürde Gördükleri	Doğru	44	20
	Kısmen doğru	4	19
	Yanlış	2	3
	Kısmen ilgili	--	3
	İlgisiz	--	5
	Toplam		50

Van'da araştırmaya katılan 50 öğrenciden 44'ü karikatürdeki mesajı doğru anladığı, 4'ü kısmen doğru anladığı ve ikisinin ise yanlış anladığı görülmektedir. Karikatürdeki mesajı doğru anlayan Van'daki öğrencilerin vermiş olduğu cevaplardan bazıları; “*Karikatür, depresyon anını, o anki üzüntüleri ve o anda birlik ve beraberliğin gücünü gösteriyor (A18)*”, “*Depresyon olduğunu ve yerlerin çatlamasını, gözyaşı olmasını ve iki insanın birbirine desteğini görüyorum. (A45)*”, “*Bu karikatürde bir depresyon meydana gelmiş ve iki insan çatlağa rağmen birbirinden ayrılmak istemiyor görüyorum (A8)*” olarak değerlendirilmeye alınmıştır. Kısmen doğru cevaplar içinde; “*İki insanın yaşadığı kötü bir olaya ağlaması (A22)*” ve “*Kötü bir olay yaşamış bir insan diğerini teselli ediyor(A12)*”

gibi yanıtlar değerlendirmeye alınmıştır. Bu öğrenciler karikatürdeki mesajı tam olarak yorumlayamadıkları görülmektedir. Yanlış cevaplar içinde ise; “*Anne ve çocuğu birbirine sınımsız sarılmış (A32)*”. Elde edilen bulgulara göre Van'daki öğrencilerin tamamına yakını karikatürdeki olayı doğru algıladıkları görülmektedir.

Eskişehir'deki öğrencilerin karikatürde gördüklerine verdiği cevaplar incelendiğinde, araştırmaya katılan 50 öğrenciden 20'si doğru, 19'ü kısmen doğru, 3'ü yanlış, 3'ü kısmen ilgili ve 5'i ilgisiz yanıtlar vermişlerdir. Doğru yanıtlardan: “*Depresyon söz konusu, depresyon yola çıkarak yardımlaşma, birlik göz önünde bulundurulmuştur (B2)*”, “*Dünyamızda ya da*

ülkemizde meydana gelen depremlerden dolayı kırık fay hatları görüyorum (B4)”, “Bir çatlağı birleştiren iki toprak parçası birbirine tutunarak toprağın bölünmesini engelliyor (B19)” ve “İki varlık birbirine sarılmış durumdadır. Oluşan çatlağın büyümemesini istiyorlar ve birbirlerine yardım ediyorlar (B40)” görüşleri örnek olarak alınmıştır. Kısmen doğru biçiminde yapılan kodlamalarda; öğrencilerin cevapları doğa, iletişim temalı referanslar içermektedir. “İyi günde, kötü günde birbirinden ayrılmayan iki kişi gördüm(B24)”, “Bazı doğa olaylarının insani yönlerle ilişkilendirildiği açıkça bellidir (B32)”, “Sorunların birlik ve beraberlik ile aşılabileceğini, bu zaman kadar birlikte olmadıkları için pişman olduklarını anlatıyor (B44)” ve “İnsanların giderek birbirlerinden uzaklaştığı, kimsenin kimseyle konuşmadığı, sosyal faaliyetlerden uzak bir toplumu anlatıyor (B48)” görüşleri örnek olarak verilebilir.

İçinde buldukları dönemin etkisiyle öğrencilerin karikatürde aşk ve arkadaşlık kodlamasıyla ilgili yazdığı betimlemeler yanlış olarak değerlendirilmiştir. “Birbirini çok seven, ayrılmak istemeyen iki arkadaş görüyorum (B20)”, “Bir adamla bir kadın birbirine sarılmışlar ve ayrılmamak üzere birbirlerine bağlanmışlardır (B23)” ve “İki kişi birbirine sarılıp, sevip ayrılmamak istemeleri (B25)” Milli birlik içeren cevaplar kısmen ilgili sınıflamasına alınmıştır. “İki ayrı toprak insanının birbirinden ayrılmak istemediğini, bölünmek istemediklerini anlıyorum (B22)”, “İki cisimden birisi Türk halkı, diğeri Kürt halkı. Bu iki halk bu zamana kadar birlik olmamanın, kin beslemenin acısını

çekiyor (B26)” ve “Milletler arası bölünmeyi anlatan bir karikatür. Milletimizin ve yurdumuzun bölünmemesi için birbirimize sınıksız sarılmamızı anlatıyor (B50)” görüşler örnek olarak verilebilir. Karikatürden; kuraklık, küresel ısınma, erozyon vb. mesajların çıkarılması ilgisiz görülmüştür. “Küresel ısınma yüzünden topraklar çatlamıştır. Toprak üzerinde yaşayan canlılar birbirinden ayrılmak istemiyor (B33)”, “Kuraklığı anlatıyor. Toprak su görmediğinden kurumuş, çatlamış, yok olmamaya çalışıyor (B38)” ve “Erozyonun büyümesini engellemek için çeşitli faaliyetlerde bulunuyorlar (B39)” bu cevapları veren öğrencilerin karikatürü tam olarak betimleyemedikleri, ilgisiz bağlantılar kurmaya çalıştıkları görülmektedir.

Sonuç olarak, Van’daki öğrenciler, depreme ilgili tecrübe yaşadıkları ve şahit oldukları için karikatürde gördüklerini Eskişehir’deki öğrencilerden büyük bir farkla daha doğru olarak betimlemişlerdir. Eskişehir’deki öğrencilerin karikatüre bağlı olarak aşk, arkadaşlık ve ikili ilişkilerle ilgili yorumlar yapmaları, bu öğrencilerin Van’daki öğrencilere göre daha sosyal ve dışa dönük olduklarına, sosyal bir baskı yaşamadıklarına işaret olarak yorumlanabilir.

Öğrencilerin Karikatür Hakkında Hissettikleri

Öğrencilerin karikatüre bakarken ne hissettiklerine ilişkin görüşlerinden elde edilen verilerin sayısal değerleri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin Karikatüre Bakarken Ne Hissettiklerine İlişkin Görüşleri

Ana Tema	Alt Temalar	Van(f)	Eskişehir (f)
Öğrencilerin Karikatür Hakkında Hissettikleri	Birlik – Kardeşlik - Dayanışma	--	31
	Sevgi -Saygı	--	12
	Umut- Barış	--	4
	Ayrılık – Özlem – Üzüntü	--	3
	Acıma	18	--
	Üzüntü	32	--
	Toplam	50	50

Tablo 2 incelendiğinde Van'da araştırmaya katılan 50 öğrenciden 18'i karikatür hakkında acıma hissettiklerini, 32'si ise üzüntü hissettiklerini belirtmişlerdir. Eskişehir'den araştırmaya katılan 50 öğrenciden 31'i birlik, kardeşlik ve dayanışmayla ilgili cevaplar verdiği, 12'si sevgi, saygı gibi hisler belirttiği, 4'ü umut ve barışa yöneldiği ve 3'ü ayrılık, üzüntü ve özlem gibi duygulara değindiği görülmüştür.

Karikatür hakkındaki hislerini birlik – kardeşlik - dayanışma biçiminde yorumlayan öğrenciler görüşlerine örnek olarak; “Birlik olursak çoğu şeyin üstesinden gelmekte daha başarılı oluruz (B22)”, “Çaresizliği birlik beraberlikle yenebileceğimizi hissettim (B34)”, “Günümüzde çok az insanın dayanışmayla ve yardımlaşmayla birbirlerine destek olduğunu ve toplumsal sorunları en az seviyeye getirebilmek için çabaladığını hatırlıyorum (B36)” ve “Sorunları yardımlaşarak ve elinden geleni yaparak çözmeye çalışmanın gücünü, mutluluğunu hissettim (B45)” verilebilir. Sevgi saygı ifadeleriyle duygularını yazan öğrenciler ise; “Bu karikatür bende aslında hayatın ne kadar anlamsız olduğunu hissettirdi. Hayatı asıl anlamlandıran şeyin insanların birbirlerine duydukları sevgi olduğunu anımsadım (B10)”, “Bu kadar sıkı

sarıldıklarına göre aralarında sevgi vardır ve bu birlik beraberliği görünce mutluluk hissediyorum (B20)”, “Birbirinden kopmak istemeyen bu iki parçanın birbirlerine sarılmaları sevginin ne kadar önemli ve kaybedilmemesi gerektiğini hissettirdi bana (B46)” şeklinde duygularını yansıtmışlardır. Umudun ve barışla ilgili kodlamamıza örnek olarak, “İnsanların zamanla dünyayı kötülüğe yönelttiğini, bu yüzden barışın her zaman her yerde olması gerektiğini hissettim (B12)” ve “Çok zor şartlarda bile umudumuzu kaybetmemeliyiz (B39)” ifadelerini gösterebiliriz. Öğrencilerin Ayrılık - Özlem – Üzüntü hisleri ise “Bu karikatür bana ayrılık, dünyanın yok olduğu gibi hisler çağırıyor. Dünyanın bu haline üzüliyorum (B14)” şeklinde göze çarpmıştır. Van'daki öğrencilerin hissettikleri sadece acıma ve üzüntü olmak üzere karamsar ifadelerle belirtilmişken, Eskişehir'deki öğrencilerin hissettikleri birlik, kardeşlik, dayanışma, sevgi, saygı, umut ve barış gibi pozitif duygular etrafında toplanmıştır.

Karikatürdeki Toplumsal Değerler

Öğrencilerin, karikatürün hangi toplumsal değer/değerleri temsil ettiğine ilişkin görüşlerinden elde edilen verilerin sayısal değerleri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 3. Karikatürün Hangi Toplumsal Değer/Değerleri Temsil Ettiğine İlişkin Görüşler

Ana Tema	Alt Temalar	Van(f)	Eskişehir (f)
Karikatürdeki Toplumsal Değerler	Birlik ve beraberlik	22	-
	Sevgi	5	-
	Dostluk	10	-
	Kardeşlik	13	-
	İşbirliği-yardımlaşma	-	31
	Sosyal ilişkiler	-	12
	Doğa Sevgisi	-	7
	Toplam	50	50

Tablo 3 incelendiğinde Van'da araştırmaya katılan 50 öğrenciden 31'i karikatür hakkında işbirliği yardımlaşma, 12'si sosyal ilişkiler ve 7'si doğa sevgisi olarak görüş belirtmişlerdir. Eskişehir'den araştırmaya katılan 50 öğrenciden 22'si birlik ve beraberlik, 13'ü kardeşlik, 10'ü

dostluk ve 5'i sevgi olarak görüşlerini belirtmişlerdir. Van'da araştırmaya katılan öğrencilerin görüşleri incelendiğinde, büyük çoğunluğunun farklı değerlerin yanı sıra asıl işlenen değer; birlik, beraberlik, yardımlaşma ve dayanışma olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. .

Eskişehir’de araştırmaya katılan öğrencilerin, işbirliği – yardımlaşma kodlamalarına yönelik olarak öğrenci cevapları şu şekildedir: “*Vatandaşların birbirleriyle olan sevgilerini bağlantılarını zor zamanlarında paylaşma, yardımlaşma gibi değerleri temsil etmektedir (B40)*”. “*Karikatür işbirliğini, dayanışmayı, paylaşmayı gibi önemli toplumsal değerleri temsil ettiğini düşünüyorum (B45)*”. “*Birlik ve beraberlik içinde olmayı, tüm sorunlara beraber göğüs germeyi temsil ediyor (B48)*”. Sosyal ilişkiler açısından öğrenciler aile içi, akraba, arkadaşlık ve komşuluk ilişkilerini içeren cevaplar vermişlerdir. Bu konuda öğrencilerin verdikleri cevaplar; “*Birliği, dayanışmayı, el ele vermeyi, dostluğu temsil ediyor (B36)*” ve

“*Yukarıdaki karikatür bence komşuluğu, hasta ziyaretlerini temsil ediyor (B43)*” şeklindedir. Doğayla ilgili kodlamayla ilgili olarak öğrencilerin cevapları, “*Doğa sevgisi, doğa dayanışması (B11)*”, “*Doğa sevgisini temsil etmektedir (B28)*” ve “*Birlik olmayı, doğamızı kötü faaliyetlerden arındırmayı, toplumca hareket etmeyi temsil eder(B33)*” şeklinde ifade edilmiştir.

Karikatürü İfade Eden Atasözleri

Öğrencilerin, karikatürün hangi atasözümüzle nitelendirilebileceğine ilişkin görüşlerinden elde edilen verilerin sayısal değerleri Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Karikatürün Hangi Atasözlerimizle İfade Edilebileceğine İlişkin Görüşler

Ana Tema	Alt Temalar	Van(f)	Eskişehir (f)
Karikatürü İfade Eden Atasözleri	Birlikten kuvvet doğar	26	10
	Bir elin nesi var, iki elin sesi var	9	22
	Komşu komşunun külüne muhtaçtır	8	5
	Ak akçe kara gün içindir	3	-
	Yurtta sulh cihanda sulh	4	-
	Dost kara günde belli olur.	-	8
	Yalnız taştan duvar olmaz	-	2
	Et tırnaktan ayrılmaz	-	2
	Bir musibet, bin nasihatten iyidir	-	1
	Toplam	50	50

Tablo 4 genel olarak incelendiğinde, karikatürü hangi atasözü ile nitelendirirdiniz sorusuna Van’da araştırmaya katılan 50 öğrenciden 26’sı “*birlikten kuvvet doğar*”, 9’ü “*bir elin nesi var, iki elin sesi var*”, 8’i “*komşu komşunun külüne muhtaçtır*”, 4’ü “*yurtta sulh cihanda sulh*” ve 3’ü “*ak akçe kara gün içindir*” atasözlerini belirtmişlerdir. Eskişehir’de araştırmaya katılan 50 öğrenciden 22’si karikatürü “*bir elin nesi var, iki elin sesi var*”, 10’u “*birlikten kuvvet doğar*”, 8’i “*dost kara günde belli olur*”, 5’i “*komşu komşunun külüne muhtaçtır*” ve diğerleri ise “*yalnız taştan duvar olmaz*”, “*et tırnaktan ayrılmaz*” ve “*bir musibet, bin nasihatten iyidir*” atasözleri ile ifade etmişlerdir. Van’daki öğrenciler karikatürü beş atasözümüzle nitelendirir-

ken, Eskişehir’deki öğrenciler yedi atasözümüzle nitelendirmişlerdir. Her iki ildeki öğrencilerin kullandıkları ortak atasözleri; “*bir elin nesi var, iki elin sesi var*”, “*birlikten kuvvet doğar*” ve “*komşu komşunun külüne muhtaçtır*” olmuştur. Atasözlerimizdeki mesajların birbirine çok yakınlığı nedeniyle öğrencilerin cevaplarıyla karikatürümüzü ve değerimizi anladıklarını gösterdiklerini söyleyebiliriz.

Sonuç ve Tartışma

Çalışma, sosyo-ekonomik düzeyi farklı olan iki ilde gerçekleştirilerek bu iki ilde yer alan ortaöğretim öğrencilerinin, verilen karikatüre ilişkin görüşleri arasındaki benzer ve farklılıkları ortaya konmuştur. Çalışma yaprağındaki birinci

soru öğrencilerin, karikatürde gördüklerinin doğru algılayıp algılamadıklarını ölçmek amaçlı sorulmuştur. Bu soru, karikatürdeki olayın doğru analiz edilebilmesi için önemli bir aşamadır. Eğer bir karikatürdeki olay doğru anlaşılmazsa karikatürde verilmek istenen mesaj tam olarak doğru algılanmayabilir. Araştırmaya katılan Van'daki öğrencilerin tamamına yakını mesajı doğru algıyarken, Eskişehir'deki öğrencilerin yarıya yakını mesajı doğru algılamış, diğer yarısını da kısmen doğru algılamışlardır. Eskişehir'deki öğrencilerin beşte biri de karikatürden, kuraklık, erozyon, küresel ısınma vb. anlamlar çıkarmışlardır. Ersoy ve Türkan (2010) çalışmalarında öğrencilerin sosyal sorunları yorumlamalarında içinde yaşadıkları kültürün önemli etkisi olduğunu ve yaşadıkları ya da çevrelerinde yaşanan sosyal sorunları gözlemiş, kendi duygu ve düşüncelerini de ekleyerek yorumladıkları sonucuna varmışlardır. Soylu (2011) Anlamli öğrenmenin gerçekleşebilmesi, ancak kavramsal yanılgıların belirlenip giderilmesiyle mümkün olduğunu ve öğrencilerin var olan bilişsel yapılarındaki yanılgıların belirlenmesi amacıyla karikatür kullanımının önemli derecede etkili olduğunu belirtmiştir.

Araştırmadaki ikinci soru, öğrencilerin karikatürle ilgili ne hissettiklerini ölçme amaçlıdır. Van'daki öğrencilerin üçte biri acıma, üçte ikisi üzüntü hissettiklerini belirtirken, Eskişehir'deki öğrencilerin üçte ikisi birlik-kardeşlik-dayanışma, dörtte biri sevgi-saygı ve diğerleri ise; umut, barış, ayrılık, özlem ve üzüntü gibi duygular hissettiklerini belirtmişlerdir. Araştırmadaki üçüncü soru, karikatürde anlatılmak istenen toplumsal değerlerin neler olduğunu ölçme amaçlı olarak sorulmuştur. Van'daki öğrencilerin yarıya yakını, birlik-beraberlik, dörtte biri kardeşlik, dörtte biri dostluk ve onda biri sevgi cevabını vermişlerdir. Eskişehir'deki öğrencilerin üçte ikisi birlik-kardeşlik-dayanışma cevabını verirken, üçte biri sosyal ilişkiler ve doğa sevgisi cevabını vermiştir. Ersoy (2010)'un araştırma sonucuna göre, araştırmaya katılan öğrenciler sahip oldukları değer, bilgi, duygu ve düşüncelerini

karikatür aracılığıyla yazılı olarak açıklayabilmektedir. Werner (2004) çalışmasında, karikatürlerde ele alınan konuları günlük yaşam deneyimleri, popüler kültür ve tarihten olaylar olmak üzere üç alanda sınıflandırmaktadır. Böylece, öğrencilerin daha çok günlük yaşam deneyimleri ve popüler kültür konularını karikatürlerine yansıttıklarını belirlemiştir. Ersoy (2010) öğrencilerin karikatürde verilmek istenen dayanışma mesajını farklı örneklerle açıklamaları onların konuya ilişkin farklı yaşantı ve ön bilgilere sahip olmalarından kaynaklandığını belirlemiştir.

Araştırmadaki dördüncü soru, öğrencilerin karikatürü hangi atasözüyle nitelendirdiğini ve karikatürü nasıl değerlendirdiklerini ölçmek amaçlıdır. Bu soruya Van'daki öğrencilerin yarısı "birlikten kuvvet doğar", onda biri "bir elin nesi var iki elin sesi var", onda ikisi "komşu komşunun külüne muhtaçtır" ve diğerleri "ak akçe kara gün içindir" ve "yurtta sulh cihanda sulh" atasözleriyle nitelendirdiklerini belirtmişlerdir. Eskişehir'deki öğrencilerin yarıya yakını "bir elin nesi var, iki elin sesi var" onda ikisi "birlikten kuvvet doğar" onda ikisine yakını "dost kara günde belli olur", onda ikisine yakını "komşu komşunun külüne muhtaçtır" ve diğerleri ise "yalnız taştan duvar olmaz", "et tırnaktan ayrılmaz" ve "bir musibet, bin nasihatten iyidir" atasözleriyle nitelendirdiklerini belirtmişlerdir. Her iki ildeki öğrencilerin karikatürü nitelendirdikleri ortak atasözleri; "bir elin nesi var, iki elin sesi var", "birlikten kuvvet doğar" ve "komşu komşunun külüne muhtaçtır" olmuştur. Baysarı (2007) mizah içeriğinin toplumun sosyokültürel yapısı içinde biçimlendiğini ve öznel bir durum olduğu için bağlam içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Sonuç olarak bu araştırma ortaöğretim öğrencilerinin kendilerine gösterilen karikatüre ilişkin doğru algılarda bulduklarını, yorumlamalarını doğru sözcükler ve atasözleriyle destekleyebildiklerini ortaya çıkarmış, karikatürlerin uygun ve doğru kullanıldığında nicel veri toplama araçlarına güçlü bir alternatif olarak kullanılabileceğini göstermiştir.

Araştırmanın bu bağlamda araştırmacılara yardımcı olacağı beklenmektedir. Bu çalışmanın özellikle anket, ölçek vb. nicel veri toplama araçlarının uygulanmasının zor olduğu

ilköğretim öğrencileri üzerinde yürütülebileceği ya da öğrencilerden konu ile ilgili kendilerinden karikatürler çizmeleri istenerek yapılabileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akbaba-Altun, S. (2003). Eğitim Yönetimi ve Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 7-18.
- Ayral, A. E. (1992). *Akademisyenlerin Çalışmayla İlgili Değerleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Baysarı, E. (2007). *İlköğretim Düzeyinde 5. Sınıf Fen ve Teknoloji Dersi Canlılar ve Hayat Ünitesi Öğretiminde Kavram Karikatürü Kullanımının Öğrenci Başarısına, Fen Tutumuna ve Kavram Yanılgılarının Giderilmesine Olan Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir
- Cağlar, A. (2005). Okul Öncesi Dönemde Değerler Eğitimi. M. Sevinc (Ed), *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar 2*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Deveci, H. (2002). *Sosyal Bilgiler Dersinde Probleme Dayalı Öğrenmenin Öğrencilerin Dersle İlişkin Tutumlarına Akademik Başarılarına ve Hatırlama Düzeylerine Etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Dilmaç, B. (2007). *Bir Grup Fen Lisesi Öğrencine Verilen İnsani Değerler Eğitimin İnsani Değerler Ölçeği İle Sınanması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya
- Dilmaç, B., Bozgeyikli, H. ve Cıkkılı, Y. (2008). Öğretmen Adaylarının Değer Algılarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 69-91.
- Doğanay, A. (2007). Değerler Eğitimi. C. Öztürk (Ed). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım*. Ankara: Pegem-A Yayıncılık
- Durualp, E. (2006). *İlköğretimde Sosyal Bilgiler Öğretiminde Karikatür Kullanımı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Durmaz, B. (2007). *Yapılandırmacı Fen Öğretiminde Kavram Karikatürlerinin Öğrencilerin Başarısı Ve Duyuşsal Özelliklerine Etkisi (Muğla İli Merkez İlçe Örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 55-72.
- Ersoy, A. (2010). İlköğretimde Değer Kazanımlarının İncelenmesinde Karikatür Kullanımı: Dayanışma Değeri Örneği. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29 (2), 79-103.
- Ersoy, A.F. ve Türkan, B. (2010). İlköğretim Öğrencilerinin Çizdikleri Karikatürlere Yansıttıkları Sosyal ve Çevresel Sorunların İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 35(156), 96-109
- Güngör, E. (2000). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar (3. basım)*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kleeman, G. (2006). Using Cartoons to Investigate Social and Environmental Issues. *Ethos*, 14(3), 9-19.
- Keogh, B., Naylor, S., & Wilson, C. (1998). Concept Cartoons: A New Perspective on Physics Education. *Physics Education*, 33(4), 219-224.
- Keogh, B. & Naylor, S. (1999). Concept Cartoons, Teaching and Learning in Science: An Evaluation. *International Journal of Science Education*. 21(4), 431-446.

- Kulaksızoğlu, A., & Dilmac, B. (2000). İnsani Değerler Eğitimi Programı. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12, 199–208.
- Long, S., & Marson, K. (2003). Concept Cartoons. *Hands on Science*, 19(3), 22–23.
- MEB. (2005). *İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi 6, 7 ve 8. Sınıflar Öğretim Programı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Mehmedoğlu, U. ve Mehmedoğlu, Y. (2006). *Gençlik, Değerler ve Din: Küreselleşme, Ahlak ve Değerler*. İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Morgil, İ., Erdem, E., ve Yılmaz, A. (2003). Kimya Eğitiminde Kavram Yanılgıları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 246-255.
- Ozsoy, S. (2007). Değerlere Dayalı Bir Ortam Yaratmak Eşittir Daha İyi Bir Dünya Yaratmak. *İlköğretim Dergisi*, 14, 30–34.
- Örs, F. (2007). Eğitim ve Karikatür. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 84(7), 26–29.
- Quisumbing, L., R. ve Leo, J. (2005). *Learning to Do: Values for Learning and Working Together in a Globalized World*. UNESCO-UNEVOC: International Centre for Technical and Vocational Education and Training.
- Selçuk, T. (1998). *Çizgi mizah*. İstanbul: İris Koleksiyonu.
- Soylu, H. C. (2011). *Fen ve Teknoloji Öğretiminde Kavram Karikatürlerinin 7E Öğrenme Modeline Göre Hazırlanmış Bir Etkinlik Örneği: Yaşamımızdaki Elektrik*, 2nd International Conference On New Trends in Education and Their Implications 27-29 April, 2011 Antalya-Turkey.
- Yin, R. K. (2003). *Case Study Research. Design and Methods*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Yıldırım, A. & Şimşek H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Basımevi.
- Winter, P. A., Newton, R. M., & Kirkpatrick, R. L. (1998). The Influence of Work Values on Teacher Selection Decisions: The Effects of Principal Values, Teacher Values, and Principal- Teacher Value Interactions. *Teaching & Teacher Education*, 14, 385–400.
- Werner, W. (2004). On Political Cartoons and Social Studies Textbooks: Visual Analogies, Intertextuality, and Cultural Memory. *Canadian Social Studies*, 38–2.

Extended Summary

Introduction

When students reveal their own value systems via cartoons, apply their background knowledge, use visual symbols, they develop original, creative and critical thoughts. Cartoons that focus on the norms, laws, cultural values and beliefs in a society and reflect that society from social, economic and cultural aspects are thus among the most remarkable instructional tools. Therefore, cartoons, with its stimulating function that cause students to change and develop their thought, help them increase question their own thoughts and increase their interests and motivations. Cartoons can be used as an important tool for students to gain the social values and to give effective meaning to these values. As in all education levels, cartoons can be used as an effective instructional material in secondary schools to help students acquire the social values, skills and knowledge. This study aimed at investigating the use of cartoons and determining its influence on helping secondary school students acquire such values as social unity, solidarity and cooperation.

Method

In the study, the case study technique, one of qualitative research methods, was used. In addition, the embedded single-case design, which is among case study designs, was used in the study. In this embedded single-case design, a single case may include mostly more than one sub-unit. The case investigated in the study included the secondary school students' views about the influence of cartoons on the acquisition of such values as social unity, solidarity and cooperation. In the study, it was believed that in-depth examination of the embedded structure of the sub-analysis units found in this case would explain the research case in detail. The study was carried out with 100 volunteering students from two secondary schools in the cities of Eskisehir and Van in the Spring Term of the academic year of 2011–2012. The research data were collected via a cartoon and a worksheet including four open-ended questions related to the cartoon. The open-ended questions were used to determine the students' views about the case they encountered. In order to increase the reliability, while preparing the worksheet, a conceptual framework regarding the subject was developed after examining the related literature and asking for field teachers' views. In order to external reliability (transferability), the research process and all done in the process were explained in detail. In this respect, the research model, study group, data collection tool, data collection process, data analysis and data interpretation were described in detail. For the analysis of the data collected via the worksheets, the content analysis technique was used. With the help of this technique, the data were defined, and the realities likely to be hidden within the data were revealed.

Conclusion and Discussion

The study was carried out in two cities with different socio-economic levels, which allowed revealing the similarities and differences between the secondary school students from these two cities. The first question in the worksheet was directed to measure whether the students understood what they saw in the cartoon. This question was an important phase for correct analysis of the event in the cartoon. If the event in the cartoon is not understood, then the message to be given in the cartoon may not be understood, either. Almost all the students from Van participating in the study understood the message. On the other hand, almost half of those from Eskisehir understood the message, yet the other half partly understood the message. One out of five students from Eskisehir thought the event in the cartoon was related to drought, erosion, global warming and so on. The second question in the study aimed at measuring what the students thought about the cartoon. One out of three students from Van reported such feelings as pity, while two-third of them reported sadness. On the other hand, two-third of the students in Eskisehir reported unity-solidarity-cooperation, while two-fourth reported love-respect, and the others reported such feelings as hope, peace, separation, longing and sadness. The third question in the study was directed to measure what the social values depicted in the cartoon were. Almost half of the students in Van reported unity-solidarity; one-fourth sincerity; one-fourth friendship; and one-tenth love. Two-third of the students in Eskisehir reported unity-solidarity-cooperation, while one-third reported social relationships and love for nature. The fourth question in the study aimed at determining which proverb

the students used to describe the cartoon and how they evaluated the cartoon. Half of the students in Van reported such proverbs regarding this question as “numbers in safety”; one-tenth “two heads are better than one”; two-tenth “no one is rich enough to do without a neighbor”; and the others “save for a rainy day” and “peace at home, peace in the world”. Almost half of the students in Eskisehir reported such proverbs as “two heads are better than one”; two tenth “numbers in safety”; almost two-tenth “a friend indeed is a friend in need”; almost two-tenth “no one is rich enough to do without a neighbor”; and the others “blood is thicker than water” and “a good scare is worth more than good advice”. The proverbs shared regarding the cartoon by the students in both cities were “two heads are better than one”, “numbers in safety” and “no one is rich enough to do without a neighbor”. Consequently, the present study revealed that the secondary school students understood the cartoon they were shown and that they supported their interpretations regarding the cartoon with appropriate words and proverbs. The results also demonstrated that cartoons, when used correctly and appropriately, could be applied as a strong alternative to quantitative data collection tools. In this respect, the study is believed to be beneficial for researchers. It is also thought that the study could be conducted especially with elementary school students, to whom it is hard to apply such quantitative data collection tools as questionnaires, scales and so on and that it could also be carried out with students by asking them to draw cartoons related to the subject.